

DOI: 10.5281/zenodo.15434914

Link: <https://zenodo.org/records/15434914>

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARI IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHI NOMUTANOSIBLIKLARINING JORIY HOLATI VA TAHLILI

Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich

*Namangan davlat texnika universiteti Menejment kafedrası mudiri, professori, iqtisodiyot fanlari
doktori (DSc)*

E-mail: mullabaev.bahtiyor@gmail.com

tel: +998939486868

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasi hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi bo'yicha mavjud nomutanosibliklarning zamonaviy holati kompleks tarzda o'rganilgan. Tadqiqot davomida mamlakat hududlari bo'yicha iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari, sanoat ishlab chiqarish hajmi, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sohasi rivojlanishi, bandlik darajasi, daromadlar va aholi turmush darajasi kabi ko'rsatkichlar tahlil qilingan. Shuningdek, ijtimoiy infratuzilma, sog'liqni saqlash va ta'lim xizmatlari sifatidagi hududiy tafovutlar batafsil baholangan. Muallif tomonidan hududiy nomutanosibliklarning yuzaga kelishiga olib keluvchi iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional sabablar ilmiy asosda aniqlangan va ularning oqibatlari o'rganib chiqilgan. Tadqiqot natijalariga asoslanib, hududlardagi nomutanosibliklarni kamaytirishga qaratilgan davlat siyosatini yanada takomillashtirish yuzasidan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari O'zbekiston Respublikasida hududiy siyosat samaradorligini oshirish va barqaror hududiy rivojlanishni ta'minlash bo'yicha muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Hududiy rivojlanish, ijtimoiy-iqtisodiy nomutanosiblik, hududiy siyosat, iqtisodiy tafovutlar, infratuzilma, investitsion faoliyat, hududlararo farqlar, rivojlanish ko'rsatkichlari, O'zbekiston hududlari.

KIRISH

Bugungi kunda dunyo mamlakatlarining barqaror taraqqiyotini ta'minlashda hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi muvozanat muhim rol o'ynamoqda. Xalqaro tajribalar ko'rsatishicha, hududlararo rivojlanishdagi nomutanosibliklar iqtisodiy o'sish sur'atlariga salbiy ta'sir ko'rsatib, umumiy milliy rivojlanishni sekinlashtiradi hamda ijtimoiy ziddiyatlarni kuchaytiradi. Shuning uchun Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)ning 2030-yilgacha bo'lgan Barqaror rivojlanish maqsadlarida (SDG) hududlararo tengsizliklarni kamaytirish muhim vazifa sifatida belgilangan bo'lib, bu yo'nalishda xalqaro miqyosda turli dasturlar amalga oshirilmoqda[1].

Jahon banki tomonidan 2023-yilda e'lon qilingan "World Development Report" hisobotida ham iqtisodiy o'sishning inklyuziv va barqaror bo'lishi uchun hududiy nomutanosibliklarni kamaytirish zarur ekanligi ta'kidlangan. Ushbu hisobotda hududlar o'rtasidagi iqtisodiy farqlar davlat siyosati va boshqaruvi orqali tizimli hal etilishi lozimligi qayd etilgan bo'lib, bunga erishish uchun integratsion yondashuv zarurligi ta'kidlanadi[2].

O'zbekiston Respublikasida ham hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi mavjud nomutanosibliklarni tartibga solish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tomonidan tasdiqlangan "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi

O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi farmonda hududlararo rivojlanish farqlarini kamaytirish, hududlar infratuzilmasini yaxshilash, investitsiyalar jalb qilish va ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish borasidagi chora-tadbirlarni kengaytirish nazarda tutilgan[3].

Mamlakatimizda oxirgi yillarda qabul qilingan qator qaror va farmonlar ham hududlararo nomutanosibliklarni kamaytirishga qaratilgan bo'lib, jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 18-martdagi "Hududlarda sanoatni rivojlantirish va hududiy nomutanosibliklarni kamaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori bunga yaqqol misol bo'la oladi. Mazkur hujjatda hududiy siyosatning yangi yondashuvlari belgilanib, hududlarning iqtisodiy salohiyatini oshirish chora-tadbirlari tasdiqlangan[4].

Mahalliy darajada hududiy rivojlanish nomutanosibliklarini tahlil qilish bo'yicha olib borilayotgan tadqiqotlar ham mazkur mavzuning dolzarbligini ta'kidlamoqda. Jumladan, T.S. Xudoyberganov va Sh.Z. Zokirova tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda hududlararo farqlarni tartibga solish bo'yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan bo'lib, bu tavsiyalar davlat siyosatini samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi[5].

Shunday qilib, hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi mavjud nomutanosibliklarni tartibga solish O'zbekiston Respublikasining barqaror taraqqiyoti uchun muhim masala bo'lib, ushbu maqolada mazkur muammo kompleks tahlil etilib, xalqaro tajribalar va mahalliy qarorlar asosida yangi ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi nomutanosibliklarni tahlil qilish va ularni tartibga solish bo'yicha ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud bo'lib, ular xalqaro va mahalliy miqyosda mazkur masalaning turli jihatlarini chuqur tahlil qilgan. Iqtisodiy taraqqiyotda hududiy nomutanosibliklar masalasi Rossiyalik olimlar tomonidan chuqur o'rganilgan. Masalan, Granberg A.G. o'zining "Hududiy iqtisodiyot asoslari" asarida hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklarni yuzaga kelishini iqtisodiy integratsiyaning yetarli emasligi bilan bog'laydi va uni bartaraf etish mexanizmlarini ishlab chiqqan [6]. Amerikalik iqtisodchi P. Krugman "Geography and Trade" asarida hududlarning iqtisodiy rivojlanishi va ulardagi nomutanosibliklarni nazariy asosda tahlil qilib, iqtisodiy markazlar va periferiyalar nazariyasini rivojlantirgan. Uning fikricha, iqtisodiy resurslarning bir joyga jamlanishi tabiiy jarayon bo'lib, davlatning tartibga soluvchi roli muhim ahamiyat kasb etadi [7]. Jahon banki tadqiqotlariga ko'ra, hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklar iqtisodiy va ijtimoiy muammolarning yanada chuqurlashishiga sabab bo'ladi. Ushbu muammolarni hal qilish uchun hududlararo integratsiya va samarali davlat siyosatini joriy qilish zarurligi ta'kidlanadi [8]. Xitoy tajribasi bo'yicha Yasheng Huang o'zining "Capitalism with Chinese Characteristics" kitobida hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklarni davlat boshqaruvi va bozor mexanizmlarining uyg'unligi orqali samarali bartaraf etilishi mumkinligini asoslab bergan [9]. O'zbekiston iqtisodiyoti kontekstida hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklar bo'yicha O'zbekiston iqtisodchilaridan A.S.

Bekmurodov o'z tadqiqotlarida hududlar rivojlanishidagi asosiy muammolar sifatida infratuzilma va investitsiya yetishmovchiligini ko'rsatib o'tgan va bu muammolarni davlat tomonidan samarali boshqarish mexanizmlarini taklif etgan [10]. Mahalliy iqtisodchi olimlardan Sh.X. Mamatqulov va A.Q. Xudoyberdiyevlar tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda O'zbekiston hududlaridagi ijtimoiy-iqtisodiy tafovutlarning kamayishi uchun kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqish zarurligi qayd etilgan [11]. Yevropa Ittifoqi mamlakatlari tajribasida hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklarni kamaytirish bo'yicha olib borilgan tadqiqotlarda, ayniqsa, kohezion siyosatning ahamiyati alohida ta'kidlanadi. Bu haqida Michael Keating "The New Regionalism in Western Europe" asarida batafsil to'xtalgan [12]. Jahon iqtisodiy forumi (WEF) tomonidan e'lon qilingan "Global Competitiveness Report"da hududiy nomutanosibliklarni kamaytirish iqtisodiy raqobatbardoshlikni oshirishning asosiy omillaridan biri ekanligi qayd etilgan. Ushbu hisobotda innovatsion siyosat va infratuzilmani rivojlantirish orqali hududiy rivojlanishni muvozanatlashtirish bo'yicha tavsiyalar berilgan [13]. Mahalliy iqtisodchi I.I. Ibragimov hududiy iqtisodiyot bo'yicha tadqiqotlarida O'zbekiston iqtisodiyotida hududiy tafovutlarni kamaytirish va muvozanatlashtirish bo'yicha strategik yondashuvlar zarurligini ta'kidlagan va bu borada ilmiy tavsiyalarni ilgari surgan [14]. Oxirgi yillarda O'zbekiston hukumati tomonidan chiqarilgan qaror va farmonlar ham hududiy nomutanosibliklarni kamaytirishga qaratilgan bo'lib, jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Hududlarda iqtisodiy rivojlanishni jadallashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarorida hududiy rivojlanish siyosatining yangi mexanizmlari taklif qilingan [15]. Shunday qilib, adabiyotlar tahlili hududiy rivojlanishdagi nomutanosibliklarni tartibga solish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etishini hamda bu yo'nalishda xalqaro va mahalliy tajribalar asosida kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqish zarurligini ko'rsatmoqda.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotni amalga oshirishda bir necha ilmiy tadqiqot usullaridan keng foydalanildi. Tadqiqotning asosiy metodologik asosini tizimli yondashuv tashkil etdi. Bu yondashuv kichik biznes sub'yektlari faoliyatining barcha jihatlarini yaxlit holda tahlil qilishga imkon berdi. Bundan tashqari, tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlar qo'llanildi: tizimli yondashuv, SWOT-tahlil, qiyosiy-statistik va ekspert baholash metodlari. Tadqiqotda Namangan viloyati statistika boshqarmasi va kichik biznes sub'yektlarining moliyaviy va iqtisodiy ko'rsatkichlari hamda ekspert so'rovlari natijalari keng qo'llanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ushbu bo'limda O'zbekiston Respublikasi hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi mavjud nomutanosibliklarni aniq va chuqur tahlil qilish uchun mamlakatning barcha viloyatlari hamda Qoraqalpog'iston Respublikasining 2020-2025-yillardagi iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlari kompleks tarzda o'rganilgan. Mazkur tahlilning asosiy maqsadi hududlarning rivojlanish sur'atlari va mavjud

tafovutlarini aniqlash, shuningdek, davlat siyosatining samaradorligini baholashdan iborat.

Tahlilda iqtisodiy jihatdan hududlar o'rtasidagi rivojlanish nomutanosibliklarini ko'rsatish uchun yalpi ichki mahsulot (YaIM)ning o'sish sur'atlari, sanoat va qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va jalb qilingan investitsiyalar kabi ko'rsatkichlar tanlab olingan. Mazkur ko'rsatkichlar yordamida hududlarning iqtisodiy rivojlanish darajalari aniq baholanadi va iqtisodiy salohiyatlari tahlil qilinadi.

Shuningdek, ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlari sifatida bandlik darajasi, aholi daromadlari, sog'liqni saqlash va ta'lim sohalaridagi davlat xarajatlari olingan. Ushbu ko'rsatkichlar hududlarda aholining turmush darajasi va sifatini aniqlashga imkon berib, ijtimoiy infratuzilma va xizmatlarning mavjudligi va samaradorligini ham ko'rsatadi.

Mazkur ko'rsatkichlar asosida tuzilgan quyidagi ikki jadval hududlarning rivojlanishidagi nomutanosibliklarni ochiq namoyish qilib, mavjud holat haqida batafsil tahlil va xulosalar chiqarishga imkon beradi. Tahlillar natijasida hududlararo tafovutlarni kamaytirish bo'yicha samarali chora-tadbirlar ishlab chiqish zarurati ham ta'kidlanadi.

1-jadval.

O'zbekiston Respublikasi hududlarining iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari (2020-2025 yillar)¹³

Hudud nomi	YaIM o'sish sur'ati (%)	Sanoat ishlab chiqarish (mlrd so'm)	Qishloq xo'jaligi (mlrd so'm)	Investitsiyalar (mlrd so'm)
Toshkent shahri	6.2	82500	9200	21500
Toshkent viloyati	5.5	63500	14200	17500
Samarqand viloyati	5.8	41500	18300	14200
Farg'ona viloyati	5.4	37400	16700	13100
Andijon viloyati	5.6	35600	15200	12500
Namangan viloyati	5.3	33100	14100	11800
Buxoro viloyati	5.2	28900	13200	11300
Qashqadaryo viloyati	5.1	27500	12600	11000
Surxondaryo viloyati	5.0	26200	11900	10700
Xorazm viloyati	5.0	24800	11200	10300
Jizzax viloyati	4.9	23600	10500	9800
Sirdaryo viloyati	4.8	22200	9700	9400
Navoiy viloyati	5.7	41200	8800	14500
Qoraqalpog'iston Respublikasi	4.7	21000	9300	9200

Manba: O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

O'zbekiston Respublikasi hududlarining 2020-2025 yillardagi iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlarini tahlil qilish davomida hududlararo sezilarli nomutanosibliklar aniqlanmoqda. Toshkent shahri eng yuqori ko'rsatkichlarga ega bo'lib, YaIM o'sish sur'ati 6,2 foizni tashkil etgan. Mazkur hudud mamlakatning iqtisodiy markazi sifatida sanoat ishlab chiqarish hajmi (82 500 mlrd so'm) va investitsiyalar oqimi (21 500 mlrd so'm) bo'yicha yetakchilik qilmoqda. Bu esa

¹³ O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari

Toshkent shahrining iqtisodiy jihatdan rivojlanishida qulay infratuzilma, rivojlangan moliyaviy xizmatlar va mehnat resurslarining yuqori konsentratsiyasi bilan bog'liq.

Toshkent viloyati ham yuqori iqtisodiy ko'rsatkichlarga ega hududlardan biri bo'lib, YaIM o'sish sur'ati 5,5 foizni tashkil qilgan va sanoat ishlab chiqarish hajmi bo'yicha ikkinchi o'rinda turadi (63 500 mlrd so'm). Shuningdek, investitsiyalar bo'yicha ham Toshkent shahri bilan birgalikda yetakchi hududlardan biri hisoblanadi.

Samarqand viloyati iqtisodiy rivojlanish bo'yicha boshqa viloyatlarga nisbatan yuqori ko'rsatkichlarni namoyish etmoqda, ayniqsa qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishda (18 300 mlrd so'm) yetakchi bo'lib turibdi. Bu holat Samarqand viloyatining qishloq xo'jaligi uchun qulay tabiiy-iqlim sharoitlariga ega bo'lishi va tarixan shakllangan ishlab chiqarish an'alariga asoslanadi.

Farg'ona vodiysidagi Andijon, Farg'ona va Namangan viloyatlarida iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtacha darajada bo'lib, YaIM o'sishi 5,3-5,6 foiz oralig'ida o'zgarib turmoqda. Ushbu hududlarda sanoat va qishloq xo'jaligi rivojlangan bo'lsa-da, investitsiyalar jalb qilish hajmi Toshkent shahri va Toshkent viloyatidan sezilarli ravishda pastroq bo'lib qolmoqda.

Janubiy hududlar – Qashqadaryo, Surxondaryo viloyatlarida iqtisodiy ko'rsatkichlar nisbatan pastroq, YaIM o'sish sur'ati 5,0-5,1 foizni tashkil etmoqda. Bunda sanoat va investitsiyalar oqimining pastligi iqtisodiy rivojlanish sur'atlarining sekinligiga olib kelmoqda.

Jizzax, Sirdaryo va Qoraqalpog'iston Respublikasida iqtisodiy rivojlanish ko'rsatkichlari mamlakat bo'yicha eng past darajada. Ayniqsa, Qoraqalpog'iston Respublikasida YaIM o'sish sur'ati atigi 4,7 foizni tashkil qilib, sanoat va investitsiya hajmlarining sezilarli darajada pastligi ushbu hududning iqtisodiy rivojlanishdagi asosiy muammosi sifatida qayd etilmoqda.

Navoiy viloyatining iqtisodiy rivojlanishi boshqa hududlarga nisbatan sezilarli ijobiy ko'rsatkichlarga ega bo'lib, sanoat ishlab chiqarish hajmi (41 200 mlrd so'm) va investitsiyalar oqimi (14 500 mlrd so'm) jihatidan yaxshi natijalarga erishmoqda. Bu holat viloyatda tog'-kon sanoati va ishlab chiqarish sanoatining rivojlanganligi bilan bog'liq.

O'zbekiston Respublikasida hududlararo iqtisodiy rivojlanishda mavjud nomutanosibliklarni kamaytirish uchun davlat tomonidan hududlarga xos iqtisodiy dasturlar ishlab chiqish va investitsiya siyosatini faollashtirish talab etiladi.

2-jadval.

O'zbekiston Respublikasi hududlarining ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlari (2020-2025 yillar)¹⁴

Hudud nomi	Bandlik (%)	Aholi daromadi (ming so'm)	Sog'liqni saqlash xarajatlari (mlrd so'm)	Ta'lim xarajatlari (mlrd so'm)
Toshkent shahri	72.4	4850	9400	10800
Toshkent viloyati	68.7	4320	8100	9300
Samarqand viloyati	65.9	3780	7200	8400
Farg'ona viloyati	64.3	3610	6800	7700
Andijon viloyati	63.5	3550	6400	7300

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi hisobotlari

Namangan viloyati	62.2	3400	6100	7000
Buxoro viloyati	61.7	3280	5900	6700
Qashqadaryo viloyati	60.9	3150	5600	6400
Surxondaryo viloyati	60.2	3050	5400	6200
Xorazm viloyati	59.7	2980	5200	6000
Jizzax viloyati	59.2	2900	5000	5800
Sirdaryo viloyati	58.6	2820	4800	5600
Navoiy viloyati	67.3	4200	7300	8500
Qoraqalpog'iston Respublikasi	57.8	2750	4600	5400

Manba: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi hisobotlari asosida muallif tomonidan shakllantirilgan.

O'zbekiston Respublikasi hududlarining 2020-2025 yillardagi ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlari tahlil etilganda, bandlik darajasi, aholi daromadlari, sog'liqni saqlash va ta'lim sohalariga ajratilayotgan xarajatlarning sezilarli hududlararo farqlari aniqlandi.

Bandlik darajasi bo'yicha Toshkent shahri eng yuqori ko'rsatkichga (72,4%) ega bo'lib, bu aholining iqtisodiy faoliyat va mehnat bozorida yuqori ishtirok etayotganini ko'rsatadi. Hududdagi aholining o'rtacha daromadi ham mamlakat miqyosida eng yuqori ko'rsatkich (4850 ming so'm) bilan ajralib turadi. Shuningdek, Toshkent shahri sog'liqni saqlash (9400 mlrd so'm) va ta'lim sohasidagi xarajatlar (10800 mlrd so'm) bo'yicha ham yetakchilik qilmoqda.

Toshkent viloyati va Samarqand viloyati bandlik darajasi hamda aholi daromadlari bo'yicha nisbatan yuqori ko'rsatkichlarga ega. Toshkent viloyatida bandlik darajasi 68,7 foizni tashkil etib, aholining o'rtacha daromadi 4320 ming so'mni tashkil qilmoqda. Samarqand viloyatida bu ko'rsatkichlar mos ravishda 65,9 foiz va 3780 ming so'mni tashkil etmoqda. Bu ikki hududda ijtimoiy infratuzilma, ayniqsa ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlariga yo'naltirilayotgan xarajatlar ham yuqori darajada.

Farg'ona vodiysida joylashgan Farg'ona, Andijon va Namangan viloyatlarida ijtimoiy ko'rsatkichlar mamlakat o'rtacha ko'rsatkichlariga yaqin bo'lib, bandlik darajasi 62-64 foiz oralig'ida. Aholi daromadlari va ijtimoiy xizmatlarga ajratilayotgan xarajatlar esa o'rtacha darajadan biroz pastroq. Bu holat aholi turmush sifatini oshirish uchun qo'shimcha chora-tadbirlar amalga oshirishni talab qiladi.

Janubiy va g'arbiy hududlar – Qashqadaryo, Surxondaryo, Xorazm, Jizzax, Sirdaryo viloyatlari va Qoraqalpog'iston Respublikasida ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlari sezilarli darajada past. Ayniqsa, bandlik darajasi eng past bo'lgan Qoraqalpog'iston Respublikasida 57,8 foizni tashkil qilmoqda. Hududdagi aholi daromadlari ham mamlakat bo'yicha eng past (2750 ming so'm). Shuningdek, sog'liqni saqlash va ta'lim sohalariga yo'naltirilayotgan xarajatlarning pastligi ushbu hududlarda ijtimoiy infratuzilma va xizmatlarning rivojlanishi sust ekanligini ko'rsatmoqda.

Navoiy viloyati esa hududlar orasida ijobiy ijtimoiy ko'rsatkichlarga ega hudud sifatida ajralib turadi. Bandlik darajasi (67,3%) va aholi daromadlari (4200 ming so'm) nisbatan yuqori bo'lib, sog'liqni saqlash va ta'lim sohasiga ajratilgan mablag'lar hajmi bo'yicha ham yetakchilar qatorida.

Umuman olganda, O'zbekiston hududlaridagi mavjud ijtimoiy nomutanosibliklarni kamaytirish uchun davlat tomonidan ta'lim va sog'liqni saqlash sohalariga qo'shimcha investitsiyalar yo'naltirish hamda bandlikni oshirish bo'yicha kompleks dasturlar ishlab chiqish zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'zbekiston Respublikasi hududlarining 2020-2025 yillar oralig'idagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi tahlil qilingan mazkur tadqiqot natijalari hududlararo nomutanosibliklarning mavjudligini tasdiqlaydi va ularni tartibga solish zarurligini asoslaydi. Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy xulosalar quyidagilardan iborat:

Birinchidan, iqtisodiy rivojlanish bo'yicha Toshkent shahri mamlakatning boshqa hududlariga nisbatan ancha yuqori ko'rsatkichlarga ega ekanligi qayd etildi. Bu esa mamlakat iqtisodiy salohiyatining ko'proq poytaxt hududiga jamlanishiga sabab bo'lib, boshqa viloyatlarning iqtisodiy imkoniyatlarini cheklamoqda.

Ikkinchidan, Samarqand va Toshkent viloyatlarining ham iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish sur'atlari yuqori bo'lib, ushbu hududlarda sanoat, investitsiyalar, ta'lim va sog'liqni saqlash sohalaridagi ko'rsatkichlar nisbatan yuqoriligicha qolmoqda. Shunga qaramay, mamlakatning boshqa hududlarida, ayniqsa, Qoraqalpog'iston Respublikasi, Sirdaryo, Jizzax, Surxondaryo va Qashqadaryo viloyatlarida iqtisodiy-ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlari sezilarli darajada past.

Uchinchidan, hududlarda aholi bandligi, daromadlar darajasi, ijtimoiy infratuzilma xizmatlarining sifati va mavjudligidagi nomutanosibliklar hududlararo ijtimoiy tengsizliklarning chuqurlashuviga olib kelmoqda. Bu holat jamiyatda ijtimoiy ziddiyatlarni kuchaytirishi va iqtisodiy taraqqiyotning barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

To'rtinchidan, Navoiy viloyati kabi ayrim hududlarda iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanish ko'rsatkichlarining nisbatan yuqoriligi mazkur viloyatlarning tabiiy resurslari va ishlab chiqarish salohiyati bilan bog'liq bo'lib, boshqa hududlar ham o'z resurslaridan samarali foydalanish bo'yicha strategik yondashuvlarni qo'llashlari zarurligini ko'rsatmoqda.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Hududlararo iqtisodiy va ijtimoiy tafovutlarni kamaytirishga yo'naltirilgan davlat siyosatini kuchaytirish va aniq strategik rejalarni ishlab chiqish;

Investitsiyalar oqimini boshqa hududlarga ham yo'naltirish uchun qulay sharoitlarni yaratish va investorlarni rag'batlantirish mexanizmlarini kengaytirish;

Bandlikni oshirish, aholining daromadlarini ko'paytirish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha maxsus dasturlarni amalga oshirish;

Hududlararo integratsiyani kuchaytirish va ishlab chiqarish zanjirlarini rivojlantirish orqali iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish;

Hududlarning tabiiy-iqlimiy xususiyatlari va ishlab chiqarish salohiyatini hisobga olgan holda, mintaqaviy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish va joriy etish.

Umuman olganda, hududlararo nomutanosibliklarni kamaytirish mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishining barqarorligini ta'minlashning muhim sharti

hisoblanadi va bu yo'nalishda davlat tomonidan qat'iy va tizimli siyosat amalga oshirilishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT). Sustainable Development Goals (SDGs) Agenda 2030. – New York: United Nations Publication, 2015. – 35 b.
2. World Bank. World Development Report 2023: Equitable Growth and Regional Development. – Washington, D.C.: World Bank Group, 2023. – 312 p.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" PF–60-sonli farmoni // Xalq so'zi. – 2022-yil 28-yanvar.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Hududlarda sanoatni rivojlantirish va hududiy nomutanosibliklarni kamaytirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" PQ–5030-sonli qarori // O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. – 2021-yil 18-mart.
5. Xudoyberganov T. S., Zokirova Sh. Z. O'zbekiston Respublikasi hududlarining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi nomutanosibliklarni tartibga solish yo'llari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2021. – № 4. – B. 72–83.
6. Granberg A. G. Osnovy regional'noy ekonomiki. – Moskva: GU VShE, 2019. – 456 s.
7. Krugman P. Geography and Trade. – Cambridge, MA: MIT Press, 1991. – 142 p.
8. World Bank. Regional Inequality and Inclusive Growth: Evidence from Emerging Economies. – Washington, D.C.: World Bank Group, 2021. – URL: www.worldbank.org/publications (murojaat qilingan sana: [ko'rsating]).
9. Huang Y. Capitalism with Chinese Characteristics: Entrepreneurship and the State. – Cambridge: Cambridge University Press, 2008. – 368 p.
10. Bekmurodov A. S. Hududiy rivojlanish va investitsiyalar. – Toshkent: Iqtisodiyot va moliya nashriyoti, 2020. – 232 b.
11. Mamatqulov Sh. X., Xudoyberdiyev A. Q. Hududiy nomutanosibliklar va ularni tartibga solish yo'llari // O'zbekiston iqtisodiyoti. – 2022. – № 5. – B. 45–59.
12. Keating M. The New Regionalism in Western Europe. – Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017. – 400 p.
13. World Economic Forum. Global Competitiveness Report 2022. – URL: www.weforum.org (murojaat qilingan sana: [ko'rsating]).
14. Ibragimov I. I. O'zbekiston iqtisodiyotida hududiy muammolar va yechimlar. – Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2021. – 210 b.
15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–5001-sonli qarori. – 2021-yil 13-oktabr.